

Södertörns Högskola
Lärarytbildningen
AUO 3 vt- 2005
C-uppsats

Uppsatsförfattare: Kristin Donsante
Handledare: Boel de Geer

”Hassan köper mat”

*En text- och bildanalys av läromedel i
svenska som andraspråk*

Innehållsförteckning

Inledning	4
1 Teori	5
1.1 Problem	5
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Reflexivitet	5
1.5 Begrepp	6
2 Bakgrund	7
2.1 Historik	7
2.2 Tidigare forskning	8
3 Metod och material	10
4 Text- och bildbeskrivning	12
4.1 Mål 1	12
4.2 Människor och möten	15
4.3 Vägen till Sverige	18
4.4 + 46	21
5 Analys och resultatdiskussion	25
5.1 Bilden av Sverige	25
5.2 Bilden av svensken	27
5.3 Bilden av invandraren	29
6 Sammanfattning och avslutande diskussion	31
Litteraturförteckning	33

Sammanfattning

Undersökningens syfte är att analysera hur Sverige, svensken och invandraren presenteras i läromedel i svenska som andraspråk. Dessa läroböcker är för många vuxna invandrare en dörr som leder till livet i Sverige då böckerna inte bara ger information om språket utan också om svenska traditioner, levnadssätt och hur man klarar sig i samhället.

I resultatet framgår att läroböckerna ibland presenterar en stereotyp bild av landet Sverige och dess invånare. En del stereotyper kan anses vara positiva men en del är relativt negativa vilket ger ett dystert intryck. Vissa generaliseringar förekommer också vilket kan vara ett problem då läsaren, d.v.s. invandraren får en skev och vinklad bild av verkligheten.

Inledning

Invandringen till Sverige har pågått i århundraden. Den har förändrats under tiden, påverkad av utvecklingen i samhället. Yttre omständigheter som möjligheten att resa och förflytta sig, arbetsmarknadspolitik, krig och förföljelse är alla orsaker till att människor lämnar sitt hemland. Enligt Migrationsverket invandrar och bosätter sig idag ca 45 000 personer i Sverige per år och de flesta, unga som gamla, börjar studera svenska som andraspråk (migrationsverket.se). Möjligheten att lära sig svenska – det nya språket – har liksom invandringen också förändrats och utvecklats genom tiderna. Svenska som andraspråk utvecklades och introducerades som ämne i svenska skolor på 1970-talet (Hyldenstam & Lindberg 2004:13). Det är om dessa läromedel den här undersökningen handlar.

Under lärarutbildningen genomförde jag en större del av min verksamhetsförlagda utbildning (vfu) i klasser där man studerade svenska för invandrare (sfi). Under övningsundervisningen kom jag i kontakt med och använde många läromedel i svenska som andraspråk. Jag upptäckte hur viktiga dessa läromedel är för sfi-deltagarna då de inte bara fungerar som språkböcker utan även ger viktig information om livet i Sverige och hur svensken lever. Läsaren möter i dessa böcker även andra invandrare och får veta hur deras liv i Sverige är. Jag ville därför undersöka dem närmare för att se vad läsaren egentligen får för information om landet de har flyttat till och dess invånare samt hur målgruppen själv, d.v.s. invandrarna presenteras i böckerna.

1 Teori

1.1 Problem

Vid kontakten med läromedel i svenska som andraspråk förstod jag att det kan vara svårt att ge en rättvis bild av samhället. Jag upptäckte att böckerna ibland ger en ganska generaliserande bild av Sverige, svensken och invandraren och att det kan förekomma stereotypa bilder av landet och människorna. En sådan presentation kan eventuellt ge en skev bild av den verklighet som sedan invandraren ska ge sig ut i.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet är att analysera vilken bild som läroböcker i svenska som andraspråk ger av Sverige, svensken och invandraren.

För att belysa syftet har jag i denna undersökning arbetat utifrån följande frågeställningar:

Hur presenteras Sverige, svensken och invandraren i läromedlen?

Presenteras stereotypa bilder och/eller generaliseringar av landet och människorna?

1.3 Avgränsningar

Fyra läroböcker har analyserats och med tanke på det låga antalet kan denna undersökning inte anses vara representativ. Dock har jag valt ut just dessa fyra eftersom de fortfarande används på den skola där jag genomförde min vfu. Den modernaste boken används av majoriteten lärare på skolan och de väljer även ut texter och övningar ur de övriga läroböckerna som komplement och för att variera undervisningen. Det bör dock understrykas att slutsatserna i den här analysen endast gäller de behandlade läroböckerna och kan inte ses som gällande för övriga läromedel i svenska som andra språk.

1.4 Reflexivitet

Eftersom jag redan har kommit i kontakt med den här typen av läromedel har jag en föräring om deras innehåll. Jag har därför analyserat texter och bilder utifrån begreppen Sverige, svensken och invandraren och dessutom har jag samma utgångspunkt i alla fyra böcker för att få en så objektiv synvinkel som möjligt. Detta presenteras närmare i avsnittet Metod och material (s.10).

1.5 Begrepp

Andraspråk är ett nyckelord i den här undersökningen. ”Andraspråksinlärning sker i det land där språket talas och innebär en socialisation in i det nya språket” (Hyltenstam & Lindberg 2004:26). Benämningen andraspråk som används i den här studien syftar alltså på svenska som lärs ut till människor (i Sverige) med utländsk bakgrund och med ett annat modersmål än just svenska.

Ett annat begrepp som används i undersökningen är ordet *invandrare*. En invandrare är en person som har flyttat in från ett annat land (*Bonniers svenska ordbok* 1998:252) Läromedlen som jag har analyserat är riktade till vuxna invandrare. Tidigare förekom svenska för utlänningar. En utlänning är enligt *Bonniers svenska ordbok* en ”person från ett annat land” (1998:642). Användningen av dessa begrepp har förändrats när det handlar om inlärning av svenska. Många läromedel i svenska riktade sig under 1900-talets första hälft till utlänningar d.v.s. till personer som befann sig i Sverige för en kortare tid, som inte permanent hade invandrat till landet. Idag är böckerna skrivna för invandrare, för personer som har kommit till Sverige för att stanna och som kanske inte *kan* återvända till sina hemländer. Det är den senare betydelsen av ordet invandrare som används i undersökningen: En person som har kommit för att bo och leva (ev. permanent) i Sverige, första generationens invandrare som inte är födda i landet.

Ett nyckelord i studien är begreppet *stereotyp*. En tolkning av begreppet är ”alltid likadan, slentrianmässig (*Bonniers svenska ordbok* 1998:560)”. När det gäller människor eller företeelser kan man med andra ord ha en fixerad bild, en inre bild av hur någon eller något är. Bilden delas ofta av många, ibland både av utomstående och den grupp stereotypen syftar på. En stereotyp bild av svensken skulle t.ex. kunna vara en lång, blond, tystlåten person medan en stereotyp bild av en sydeuropé kan vara att denne är mörk, exotisk och utåtriktad. Ordet *generalisering* förekommer också. Innebörden av ordet är att man drar ”allmänna slutsatser (*Bonniers svenska ordbok* 1998:189)”.

I läromedelsanalysen diskuteras presentationen av Sverige, svensken och invandraren på *denotativ* respektive *konnotativ* nivå. Den denotativa analysen innebär det konkreta meddelandet av en text eller bild medan en konnotativ analys innebär en analys av bildens bibetydelser (Nordström 1984:68). En bild på en midsommarstång kan t.ex. framkalla en

mängd känslor hos en svensk vilket den inte gör hos en person som aldrig har upplevt en midsommar i Sverige. Bilden har alltså en konnotativ betydelse för svensken.

2 Bakgrund

2.1 Historik

Sedan medeltiden har många olika folkslag etablerat sig i Sverige, främst i syfte att arbeta. Under Hansatiden invandrade många tyskar, holländska hantverkare och valloner som arbetade med järnhanteringen. Under 1700- och 1800-talet var det framför allt franska och italienska konstnärer och arkitekter som kom till Sverige.

Under 1900-talet förändrades migrationen radikalt. Under senare hälften av 1800-talet fram till 1930 hade Sverige en stor utvandring på grund av främst fattigdom men även äventyrslystnad. Därefter blev dock landet återigen ett invandrarland, framförallt efter Andra världskriget. Många var flyktingar från Tyskland och Baltikum. Efter krigsslutet var det dock främst arbetskraftsinvandringen som ökade drastiskt. Invandrarna kom då bland annat från Italien, Grekland, Jugoslavien och Turkiet. De fick anställning vid de stora fabrikerna och industrierna och många bildade familj och stannade kvar i Sverige. I slutet av 1960-talet beslutade riksdagen att de som ville komma till Sverige var tvungna att ha arbetstillstånd och ett erbjudande om arbete. Denna arbetsmarknadsprövning resulterade i att arbetskraftsinvandringen minskade. Prövningen gällde inte flyktingar och de kom att bli den största gruppen invandrare under 1980- och 1990-talet. Asylsökande från Iran och Irak, Syrien och Turkiet m.fl. ökade under 1980-talet. Under efterföljande årtionde var det främst etniska rensningar som orsakade en stor invandring till Sverige. Flyktingarna kom då framförallt från forna Jugoslavien (migrationsverket.se).

Denna förändring i samhället har även påverkat behovet av undervisning i svenska för dem som har ett annat modersmål. I Cerùs *Svenska som andraspråk-mera om språket och inläringen* (1993:4) kan man läsa om hur man på 1960-talet insåg att inläringen av ett andraspråk kunde vålla svårigheter men att den trots allt var otroligt väsentlig för invandrarnas integrering och personliga utveckling. I början av 1970-talet började svenska som andraspråk att utvecklas som ämne inom skolan. Under samma årtionde tog även forskningen inom andraspråksinläring fart på allvar och läromedel i svenska som andraspråk utvecklades. Den enda litteratur som fanns att tillgå tidigare var de kursböcker som lärare i (modersmåls-) svenska använde i sin utbildning (Hyltenstam 1979:7). Undervisningen och

läromedlen i svenska som andraspråk spelar idag ”en viktig samhällspolitisk roll”
(Hyltenstam & Lindberg 2004:14)

2.2 Tidigare forskning

Redan på 1960-talet började man forska internationellt om inläring av andraspråk. I Sverige startade den typen av forskning ett decennium senare. Kenneth Hyltenstam, professor i tvåspråkighetsforskning vid Stockholms universitet, och Inger Lindberg, professor i svenska som andraspråk vid Göteborgs universitet, har sammanställt en bok med titeln *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle* (2004) där de bl.a. tar upp den tidigare forskningen inom andraspråksinläring.

Eva Cerú har forskat om inläringen av ett andraspråk. Hon har även skrivit läroböcker i svenska som andraspråk och har författat en av de dikter som finns med i *Människor och möten*, ett av de läromedel som har analyserats i den här studien.

Professor Gunnar Richardsson har skrivit boken *Svensk utbildningshistoria* där han bl.a. tar upp hur man började uppmärksamma invandrarna, särskilt barnen, och deras språkutveckling. Invandrarnas behov av att få undervisning i både svenska som andraspråk och modersmålet uppmärksammades t.ex. i Lgr 69 (Richardson 1984:120).

Det har varit relativt svårt att finna litteratur som behandlar just en analys av läromedel i svenska som andra språk. Frank-Michael Kirsch, professor i tyska och verksam vid Södertörns högskola, har analyserat läromedel men främst fokuserat på svenska läroböcker i tyska. Kirsch är en av medförfattarna i boken *Interkulturell pedagogik i teori och praktik* (2004) som Pirjo Lahdenperä, lektor i pedagogik vid Södertörns högskola, har sammanställt.

På 1980-talet sammanställde Håkan Hult och Lennart Gustavsson en text- och bildanalys av läromedel i svenska som andraspråk: *Text och bild i läromedel: sju analyser av svenska som andraspråk*. Elisabet Haglund var en av medförfattarna och hennes resultat berörs i den här studien.

2001 genomfördes vid Södertörns högskola en bildanalys av en informationsbok för invandrare. Den här boken skickades ut av Integrationsverket till nyanlända invandrare och hette ”Sverigeinformation”. En analys på denotativ och konnotativ nivå gjordes av bokens

bilder och uppsatsen har titeln *Välkommen till Sverige*. (Gustafsson, Linda S. et al. 2001)

Seija Wellros som nämns i den här undersökningen har bl.a. skrivit om språk och kulturmöten. Hon är universitetslektor i svenska som andraspråk vid Lärarhögskolan i Stockholm och är medförfattare till *Närkontakt av svenska graden* (Hellström & Wellros 1992) och har även medverkat med en skrift i Hyltenstam och Lindbergs bok (se ovan).

Handböcker i text- och bildanalys som har använts i den här studien är följande:

Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys av Hellspång och Ledin (1997), *Metoder för brukstextanalys* av Hellspång (2001) samt Gert Z Nordströms *Bildspråk & Bildanalys* (1984).

3 Metod och material

En litteraturstudie av kvalitativ karaktär har genomförts och en analys av fyra böcker har gjorts, alla är läromedel i svenska som andraspråk för sfi. Efter en kort beskrivning av bokens omslag följer en text- och bildbeskrivning som är indelad i fyra delar:

personer i boken

bilden av Sverige

bilden av svensken

bilden av invandraren

I *Vägar genom texten* menar författarna att en text är *intentionell* (Hellspong & Ledin 1997:32). Med det menas att en författare, ofta på uppdrag av ett förlag, skriver en text med en viss avsikt. I svenska som andraspråkböcker är en av intentionerna att ge en bild av kulturen, människorna och landet där målspråket talas. Eftersom vi enligt Hellström redan har vår egen bild och våra egna värderingar (1992) av exempelvis en kultur (i mitt fall den svenska) kan det vara svårt att vara objektiv. För att kunna presentera en så rättvis bild som möjligt av Sverige, svensken och invandraren och för att undvika en subjektiv vinkel på analysen har jag undersökt läromedlen med samma utgångspunkt, d.v.s. jag har undersökt samma områden i alla böckerna. Jag har studerat personer som ofta förekommer i boken samt vilka länder och nationaliteter som nämns. Jag har studerat vad personerna i böckerna arbetar med, vad de gör på fritiden och vilka miljöer som presenteras. En undersökning av vad de äter och dricker har gjorts. Det har visat sig vara vanligt förekommande att tala om det svenska vädret i den här typen av läromedel så det är också en viktig del i analysen. Vidare har jag även undersökt andra samtalsämnen och teman. Jag har valt att göra en beskrivning av vilka personer som förekommer i böckernas texter och dialoger för att få en bild av om både svenskar och invandrare förekommer och i hur stor grad. Som nämndes ovan har även läroböckernas omslag analyserats eftersom de har visat sig ha stor betydelse för den efterföljande diskussionen av Sverige-bilden. Eftersom undersökningen även innebär en analys av människors dialoger och samtal har jag ställt frågor som är viktiga i en kommunikationsanalys (Hellspong 2001:59): jag har t.ex. frågat mig vem som talar i texten och vem texten är riktad till.

Följande läroböcker har analyserats:

Mål 1 utgavs 1982 av Natur och Kulturs förlag. Den skrevs av Kerstin Ballardini, Sune Stjärnlöf och Åke Viberg. Författarna har sammanställt ett flertal grammatikböcker i svenska språket som getts ut på diverse olika språk. Åke Viberg, professor i lingvistik vid Uppsala universitet, har även publicerat diverse skrifter om andraspråksinläring.

Människor och möten, Almqvist & Wiksell, kom ut 1992 och skrevs av Kristina Uhr.

Vägen till Sverige gavs ut av Gleerups Förlag 1995 efter en norsk förlaga som kom 1990. Författarna Gerd Manne och Doris Lundh har även skrivit andra läromedel i svenska som andraspråk tillsammans.

+ 46 som Liber AB gav ut 1996 skrevs av Maria Gull och Britt Klintonberg. Även dessa författare har skrivit ett flertal läromedel i det aktuella ämnet, bl.a. flera nivåer av + 46 samt tillhörande grammatik- och övningsböcker

Dessa böcker utgavs under 1980- och -90-talet, den period då invandringen till Sverige ökade markant på grund av de stora grupper av flyktingar och asylsökande som lämnade sina hemländer och då behovet av sfi-kurser och läromedel var mycket stort.

De här böckerna är tillgängliga på skolor och bibliotek även idag och används fortfarande av undervisande lärare i svenska som andraspråk. Därav mitt intresse att analysera just dessa läromedel.

Efter text- och bildbeskrivningen följer en analys och diskussion där resultatet presenteras och slutligen en sammanfattning samt avslutande diskussion.

4 Text- och bildbeskrivning

I beskrivningen presenteras läromedlen var för sig i kronologisk ordning. Efter en presentation av bokens omslag följer en beskrivning av huvudpersoner i boken, Sverige, svensken och invandraren.

4.1 Mål 1

Omslaget föreställer ett träplank, ovanpå planket sitter några måsar och bakom skymtar en blå himmel.

Personer i boken

Boken inleds med en presentation av familjen Nygren; Britta, Olle, Sten och Karin. Personerna återkommer i ett flertal texter. Några andra personer som bor i samma hus som familjen Nygren förekommer också i boken. De är alla svenskar. Andra nationaliteter och länder som nämns är förutom våra närmaste europeiska grannar, Egypten och Turkiet, längre fram i boken även USA, Japan och Kina.

Bilden av Sverige

Ett foto på namnen i en trappuppgång visas och det går att utläsa att huset ligger i Stockholmsförorten Rinkeby. Av 13 olika efternamn är tre svenska. Därefter följer en text med tecknade bilder på vilka som bor i samma hus som familjen Nygren. Alla är svenskar och efter att deras namn presenterats förekommer även de i efterföljande texter.

I texten *Sverige, en monarki* presenteras bl.a. kungafamiljen: ”Sveriges kung heter Carl XVI Gustaf. Hans fru, som är tyska, heter Silvia. Hon är Sveriges drottning” (s.177).

Några fakta om Sverige presenteras på följande sätt i boken:

I Sverige måste man gå i skolan i nio år.

Man får inte slå barn.

Om man studerar vid ett universitet, kan man låna pengar.

Man måste betala TV-licens, om man har TV.

Bara på Systembolaget kan man köpa vin och sprit (s.138).

I boken ägnas en hel sida åt den svenska älgen och läsaren får reda på att det finns 300 000 älgar i Sveriges skogar. Man berättar vad den väger, vad den äter och om älgjakten.

I texten *När Stockholmarna protesterade* (s.244) berättas om Almdemonstrationen i Kungsträdgården 1971¹. I slutet av texten kan man läsa att kommunen ändrade planerna och ”träden står fortfarande kvar”. Bilden visar människor på taket till en byggnad där en banderoll hänger med texten ”Rädda Stockholm”.

Texten *För hundra år sedan* (s.227) berättar om att Sverige har varit ett fattigt land och att många människor utvandrade till USA. Många dog tidigt bl.a. i tuberkulos. Längre fram i texten berättas om hur man började bygga järnvägar och att telefonen började användas. Man berättar om hur arbetare började organisera sig och fackföreningarnas uppkomst nämns samt grundandet av Socialdemokratiska Arbetarpartiet.

Bilden av svensken

Ola som bor i samma hus som familjen Nygren är ung och arbetslös. Han går ofta till arbetsförmedlingen för att söka arbete, men han vill inte arbeta på sjukhus utan hellre ha ett arbete där han får köra bil. Han undrar om han måste arbeta på kvällar och helger.

I texten med rubriken *Kalle kan inte betala* (s.163) får läsaren veta hur det gick vid Kalles restaurangbesök. Efter att ha ätit en god middag visar det sig att han inte kan betala och Kalle försöker förmå servitören att han ska betala imorgon. Servitören går dock inte med på det utan Kalle måste ringa till någon som kan komma med pengar. Kalle undrar om han kan låna pengar till telefonsamtalet. Den arbetslöse Ola som nämndes ovan har inte heller några pengar.

Olle berättar om sin gamle arbetskamrat Bo som han såg på gatan tidigare på dagen. Bo ”var väldigt slarvig. Han glömde jämt allting och han lånade alltid pengar av oss” (s.236) Bo var sjuk ofta och rökte cigarr. Han lånade även pengar för att köpa förlovningsringar. Olle minns dock att de ofta skrattade tillsammans och han säger att han gärna skulle träffa honom igen.

Elsas veckosysslor beskrivs i avsnittet *Elsa har mycket att göra nästa vecka* (s.171). Hon jobbar övertid och ska på fackföreningsmöte. Hon ska handla och även hälsa på sin mamma på sjukhus ett par gånger. Elsa studerar även på vuxengymnasium.

¹ Stockholmarna demonstrerade mot kommunens beslut att hugga ner almträd för att ge rum för en ny tunnelbanestation. Det blev till slut en station längre bort och träden fick stå kvar. (Ericsson: 2003)

På fyra sidor visas foton över vad svensken gör på söndagar. Man ser en man på museum, ett par som promenerar i skogen, människor på en fotbollsläktare, ett par på en bänk, en man som reparerar bilen samt en man och en pojke som fiskar.

Bild 1. Mål 1 (s. 181).

Herr och fru Nygren som ofta dyker upp i texterna har en dotter som heter Karin. När hon kommer hem från skolan brukar hon lyssna på musik. Detta stör fru Andersson som bor i samma hus. Karins pappa ber henne därför att tala med grannen men Karin säger ”Jag tänker lyssna på musik, när jag vill” (s. 219). Sedan löser sig problemet när Karin köper hörlurar till sig själv. Hon får även pengar av fru Andersson för att köpa en ny skiva.

Bilden av invandraren

På en sida ser vi en bild på två personer som sitter på en bänk. Det är Gunilla och Said. Said är från Tanzania. De för en kort dialog på sex rader om varifrån Said kommer och vilka språk han talar. Vi ser Maria som ska posta ett brev till Grekland och Riitta som visar henne var hon kan köpa frimärken.

I *Elsa pratar med Ahmet* (s.234) börjar en kvinna prata med en man som arbetar i en korvkiosk. Hon frågar bl.a. varifrån han kommer. Vi får veta att Ahmet är från Turkiet och har varit i Sverige i nio år. Ahmet studerade svenska i två månader och nu läser han engelska. Han arbetar i en korvkiosk som han har köpt.

4.2 Människor och möten

På bokomslaget ser vi två unga kvinnor som är vända mot kameran men som tittar lite bortom fotografen. Det ser ut som om de befinner sig på en marknad och den ena kvinnan pekar på något och de tittar båda i den riktningen. Den ena kvinnan är vit och den andra är svart.

I förordet beskrivs invandrarens möte med det svenska samhället och hur man skildrar olika ämnesområden, t.ex. att handla, gå på posten samt knyta kontakter. Förutom själva språkinläringen fokuserar alltså boken mycket på det socio-kulturella.

Personer i boken

Titeln på detta första kapitel lyder *Ny i Sverige*. Som i många läroböcker möter vi på de första sidorna de personer som läsaren sedan kommer att följa boken ut. Vi möter Ann från Sverige och John från England. Ann presenteras med en tecknad bild av en ung blondin. Därefter träffar vi Luisa från Chile, Marek från Polen, Sonja från Tyresö, Abeba från Eritrea, Amanda från Filippinerna samt Matti från Finland. På en bild föreställande en trappuppgång ser man en brevbärare som står utanför en dörr och på dörrarnas namnskyltar ser man namnen på hyresgästerna: Nilsson, Svensson och Lindgren.

Bilden av Sverige

Man berättar att Sverige är en monarki och ett foto av kungafamiljen visas. Svenska industrier nämns. De tre största svenska städerna presenteras också. I slutet av texten berättas även att det finns cirka en miljon invandrare i Sverige och att de kommer från olika delar av världen som Finland, Latinamerika, Mellanöstern och Afrika. De övriga bilderna som presenteras i samband med texten föreställer Göteborgs hamn, människor som sitter vid cafébord i Kungsträdgården i Stockholm samt ett trähus med vita knutar vid en sjö. Vid sjökanten ligger en eka och vattnet är som en spegel.

Bild 2. Människor och möten (s. 17).

Den första bilden som möter läsaren föreställer två personer som står och pratar på en gata, det är dåligt väder, det är mörkt och det snöar. Vädret är också ett tema som tas upp i text. Fyra pratbubblor ger förslag på hur man kan uttrycka sig angående vädret:

Är det lika kallt i ditt hemland som i Sverige?

Ja, nästan.

Nej, det är mycket varmare.

Ja, fast det regnar inte lika mycket. (s.57)

Bild 3. Människor och möten (s. 57).

Läsaren möts också av en bild med två personer som stretar med ett paraply i snö och blåst. Även bilden under rubriken *Vardag* (s.87) visar en kvinna som går i snömodden med en barnvagn. Luisa från Chile fryser och vädret är kallt och mulet. Hon skriver i sin dagbok att det regnar och blåser. Hon tänker på sitt hemland och skriver brev till sina släktingar. Luisa tycker att det är väldigt dyrt att ringa.

De olika svenska affärer och dylikt som man ser på bilder är t.ex. Pressbyrån och Hennes & Mauritz, Åhléns och Domus. Systembolaget nämns också och något som Luisa och Pedro har lärt sig är att det kan vara kö på Systembolaget när det är fredag. Alkoholen är även närvarande på andra sätt. I ett kapitel där man talar om sjukdomar, får man reda på att en konjak kan vara bra mot förkylning.

Bilden av svensken

Det är framförallt deltagarna på sfi som förekommer i den här boken. John möter dock några ordningsamma svenskar när han är på posten. Han ser inte att det är kö och går före. En äldre man verkar arg, och en kvinna säger att hon stod före i kön. Damen i postluckan ropar tillbaka John när han är på väg att gå, han hade nämligen glömt kvar sin plånbok.

Bilden av invandraren

De tecknade bilderna som presenterar personerna är relativt homogena. Det finns egentligen inget speciellt som utmärker dem och som skulle kunna tyda på vilket land respektive individ kommer ifrån.

I det första kapitlet tas sfi upp ett flertal gånger, vad man studerar där, vilka dagar och var skolan ligger. Även i andra kapitlet handlar det om att studera svenska. Här ser vi ett fotografi av ett klassrum och även om bilden riktas mot läraren längst fram i klassrummet ser man några mörkhåriga sfi-deltagare.

I kapitlet *Läsa svenska* (s.36) och i nästkommande kapitel med rubriken *Adress i Sverige* (s.64) finns två dikter. Jag har valt att presentera dikterna i sin helhet.

Jag vill av Eva Cerù

Jag vill

jag kan

jag ska

jag måste

lära mig svenska,

så att jag kan prata med alla

och få vänner.

Jag vill inte längre

jag ska inte längre

jag kan inte längre

vara en utlänning,

som inte förstår

vad de andra säger,

Ensam av Cristina Cerù

Solen skiner.

Det är varmt.

Det är fullt med människor överallt.

De pratar,

de skrattar,

de bryr sig om varandra.

Jag är mitt ibland dem.

Ingen ser mig.

Ingen bryr sig om mig.

Hur kan man vara ensam

bland så många människor?

*som inte kan prata
i skolan, i bussen, i affären.*

Jag vill förstå.

Jag vill prata.

Jag vill lära mig.

Jag ska lära mig!

Det berättas om vad sfi-deltagarna har för orsak till deras frånvaro i skolan: Amanda ska till sjukhuset, Luisa ska till doktorn med sin dotter, Amir till flyktingassistenten, Marek har ont i huvudet, Eva måste söka jobb och Abeba ska träffa advokaten. I en artikel kan man även läsa att ”asylsökande lever under stor psykisk press och får ofta svårt att sova och ont i huvudet och magen” (s. 200).

4.3 Vägen till Sverige

Bokens omslag föreställer en tecknad bild av en landsväg som leder fram till ett rött hus med vita knutar och tillhörande ladugårdsbyggnader. Utanför huset står en flaggstång och den blågula flaggan vajar i vinden. En större väg går förbi huset och man ser ett par bilar. I bakgrunden ser man siluetten av en mindre stad med ett par hustak, ett kyrktorn, vattentorn och man ser röken stiga ur en hög skorsten. I förgrunden flyter en å och det är fullt med blommor, grönt gräs och träd.

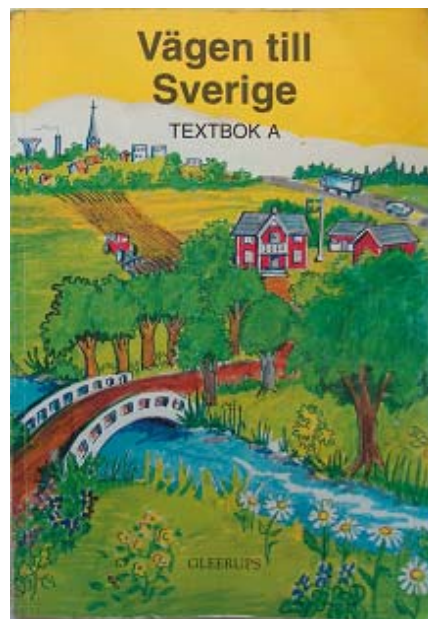

Bild 4. Vägen till Sverige (omslag).

Personer i boken

Precis som i *Människor och möten* möter även läsaren av *Vägen till Sverige* bokens huvudpersoner på de första sidorna. Vi träffar Maria från Argentina, Betty från USA och Hassan från Iran. Hassan är den ende vars bakgrund vi får ta del av, det visar sig att han har flytt från Iran av politiska skäl. Vi möter även Indira från Indien, Carlo från Italien samt Åke från Sverige som är lärare på sfi.

Bild 5. *Vägen till Sverige* (s. 12).

Bilden av Sverige

Rubriken *En familj i Sverige* (s. 24) presenterar svenska kungafamiljen med text och bild. De presenteras som en vanlig familj som bor i Stockholm: mamma, pappa och tre barn, förutom att mamman är drottning och pappan är kung. Texten berättar att drottningen kommer från Tyskland och talar sex språk.

I en text om vädret får vi reda på att det regnar i Visby, det snöar och är kallt i Lervik, men i Rom är det varmt och solen skiner. I en annan text får Kofi från Ghana frågan om han trivs i Sverige. Han svarar att det är kallt och regnar i Sverige och det gör honom deprimerad.

Mycket är dyrt i Sverige. Att de svenska bilarna Saab och Volvo är bra men dyra bilar, nämns på ett par ställen. Maten är också dyr. När Hassan handlar mat räcker pengarna precis. Han trodde inte att det skulle vara så dyrt.

Bilden av svensken

I en faktaruta får vi information om vad en svensk äter:

Vad äter en svensk?

Det här är en typisk svensk.

Han äter mycket potatis och mycket bröd

Och ganska mycket korv och köttbullar.

Han tycker om pannkakor,

Och han gillar också pasta och pizza.

Han äter ganska mycket grönsaker,

Men inte så mycket fisk.

Han dricker mjölk eller öl till maten.

Och han dricker *mycket* kaffe! (s.39)

Även i ett annat sammanhang nämner man att svenskarna dricker mycket kaffe, därför är kaffeimporten stor.

Svensken tycker om att läsa - tidningar och böcker. Många tycker om att promenera och att se på TV. Enligt boken är det också många svenskar som syr eller stickar på fritiden.

I ytterligare en faktaruta finns statistik på vem som arbetar mest. Både kvinnor och män arbetar 40 timmar i veckan, men kvinnan arbetar fler timmar i hemmet. Där lagar hon mat, diskar och städar. Mannens arbete i hemmet innebär att reparera bilen eller arbeta i trädgården. Däremot brukar män och kvinnor i unga familjer dela på arbetet i hemmet. På en bild ser vi en kvinna som handlar mat och en man som byter blöjor på ett litet barn.

Åke pratar med Carlo som arbetar på fabrik. Han rekommenderar Carlo att gå med i en fackförening.

Bilden av invandraren

Bettys dag presenteras för att läsaren ska lära sig klockan. Hon arbetar hela dagen och på kvällen läser hon svenska. Innan hon går och lägger sig halv tolv, läser hon en bok.

Många av personerna i boken verkar längta hem. Hassan som är bilmekaniker drömmer om att åka tillbaka till Iran och öppna en verkstad där. Carlo skriver brev till vännen Mario. Carlo längtar hem till Italien, han går ensam på bio.

I den här boken sparar många av huvudpersonerna pengar. Ofta säger de att de inte har råd med vissa saker för att de sparar. Men de skulle vilja köpa bil, diskmaskin, mikrovågsugn och video.

4.4 + 46

På det här bokomslaget står det skrivet + 46 d.v.s. landsnumret till Sverige när man ringer från ett annat land. Några svenska telefonnummer finns också på omslaget. Man ser även en person i profil som håller i en telefon.

Personer i boken

Den här boken har ett annat upplägg än de övriga analyserade läroböckerna, det finns inte några specifika huvudpersoner som man följer boken igenom. Det är hela tiden nya personer som har rollerna i de olika dialoger och berättelser som finns med i boken. En familj presenteras dock i början för övningar i familjenamn. De heter Jonas, Emma, Sofia, Oskar, Ingrid o.s.v., alla har svenska namn.

Därefter berättar man om Viktoria:

Hennes pappa heter Carl Gustaf.

Hennes mamma heter Silvia.

Hon har två syskon, en bror och en syster.

Hon har släktingar i många länder. (s.15)

Sedan möter läsaren bl.a. Peter som läser på sfi, familjen Andersson, Nils, Ann, Karin, Adnan från Bosnien, Ali från Iran, Tanja från Ryssland, Yan från Kina samt Amir från Irak m.fl.

Bilden av Sverige

Är maten för dyr (s.45) heter ett avsnitt i boken där fyra (svenska) personer får kommentera pris på mat och vad de äter. Två av tre tycker att maten är dyr, en person vet inte för att

hennes föräldrar betalar maten och den fjärde tycker inte det men han väljer att äta billig mat som potatis och korv.

I avsnittet som handlar om hur man bor berättas t.ex. att cirka 40 % av hushållen i Sverige är hushåll med bara en person. Det berättas också att många boende i Sverige även har fritidshus. Om hem och hus talas det även i en liten text som heter "Barndomshemmet". "Det var en röd, liten stuga med vita knutar" (s.96). Röda hus kan man också läsa om i en artikel med rubriken "Gult hus får grannar att se rött" (s.95). Där berättas det om hur en familj har målat sitt hus gult - i ett villaområde där alla hus är rödmålade. Grannarna har t.o.m. klagat hos länsstyrelsen.

Utvandringen nämns även i den här boken. Det berättas att svenskarna utvandrade p.g.a. fattigdom. Resan till Amerika var ofta svår och svenskarna blev sjuka på båten över. Många dog och kom aldrig fram.

Svensk kultur och traditioner tas upp i texterna om *Midsommar* och *Allemansrätten*. Förutom att man nämner att "midsommar är en romantisk helg" (s.134), talas det också om de negativa aspekterna. "Tyvärr är midsommar också en helg med mycket bråk och fylleri. Polisen får arbeta extra mycket på midsommar för att ta hand om alla som har druckit för mycket alkohol" (s.134). Om allemansrätten berättas att det är en gammal tradition och att många svenskar tycker om att vistas i naturen.

Irene som läser till lärare berättar i en text att hon tycker att man på utbildningen inte läser tillräckligt om "mobbing, skolk och andra problem i skolan" (s.140). Om Pernilla och Niklas, två ungdomar, får läsaren veta att de båda är trötta på skolan och att Pernilla är på stan och inte så ofta i skolan, medan Niklas hellre vill arbeta i stället för att studera.

Vidare kan man läsa om fackförbund i Sverige och att Sverige har det högsta antalet i världen av medlemmar i fackföreningar. Det berättas också om lagen om anställningsskydd, medbestämmande i arbetslivet och A-kassa.

Bilden av svensken

Om svenskens fritidsaktiviteter talar man i kapitlet *Vad ska du göra ikväll?* (s.114). I kapitlet presenteras svenskar som t.ex. läser, joggar, rider, åker skidor, går på hundkurs och arbetar i trädgården.

I en text där läsaren ska öva sig på verb står att läsa: ”Anneli arbetar inte idag. Hon städar. Hon dammar, sopar och torkar golven. Hon bakar bröd, diskar och tvättar kläder. Hon hämtar barnen på dagis. Hon handlar mat och lagar middag. Hon badar barnen. Arbetar inte Anneli idag?” (s.199).

Bilden av invandraren

Läsaren ska öva sig i att skriva brev och uppmanas att besvara Carmens brev. Carmen från Uruguay berättar lite om sig själv. Hon bor i Stockholm med sina två barn. Hon har varit i här i två månader och alla hennes släktingar bor kvar i hemlandet. Hon känner ingen i Sverige. Om André berättas att han studerar engelska och svenska. Efter skolan sitter han hemma och läser och skriver. På kvällen tittar han på TV, sen går han och köper sig en pizza. Pirjo från Finland är lärare i engelska och finska. Hon är gift med en fransman och de har två barn. Jamil är en läkare från Syrien. I Sverige har han läst svenska sedan han kom hit. Han måste även gå en kurs för utländska läkare. Än så länge kan han bara få deltidsvikariat som vårdbiträde. Alternativt kan han arbeta på sin väns restaurang.

I kapitlet som handlar om fritidssysslor berättas om Adnan som kommer från Bosnien. ”Han spelar gitarr i ett band i en bosnisk förening, och han spelar fotboll i ett svenskt fotbollslag. [...] Adnan tycker att det är bra att gå till den bosniska föreningen, för där känner han sig hemma och kan prata sitt modersmål”(s.117).

Man kan läsa om Ali att han ”var skomakare i sitt hemland. I Sverige har han läst sfi i ett och ett halvt år. För fyra månader sedan slutade han sfi-kursen. Då gick han till arbetsförmedlingen. Där sa de att han måste lära sig mer svenska” (s.139).

Natalia var lärare i sitt hemland innan hon kom till Sverige. Nu måste hon läsa in ämnen på komvux, hon ”tycker att det är jobbigt att läsa tre ämnen samtidigt, men det måste hon för att få studiemedel” (s.139).

Det berättas om en yngre flicka, Safia, att hennes klass ska ha fest i skolan, men hon får inte gå för sina föräldrar. ”I deras hemland får flickor inte gå på fest utan sina föräldrar” (s.141). I kapitlet *Vad studerar du?*(s.137) berättas det bl.a. om friskolor. ”Föräldrar som vill ha en annorlunda skola kan få starta en friskola. [...] I Stockholm och Malmö finns muslimska friskolor med islam som ett viktigt ämne” (s.142).

En dialog visar hur det går till på arbetsförmedlingen och läsaren får följa med Alhagie dit. Han har praktiserat lite i en affär i Sverige och nu söker han alltså arbete.

Onni och Ritva från Finland kom till Sverige på 60-talet. De berättar om att de då inte fick läsa svenska utan började arbeta på en gång. ”Eftersom vi lärde oss själva, har vi fortfarande problem med att skriva svenska. Nu bor de i eget hus, och på gården står en ny Volvo” (s.170). De känner sig dock fortfarande som finnar och funderar ibland på att återvända till Finland.

Jaime från Chile studerade på universitetet i hemlandet. Han ”ångrar att han inte fortsatte sina studier på universitetet, när han kom till Sverige” (s.171). Nu är han arbetslös och råder alla invandrare att studera svenska trots att det tar tid. Annars får man inte jobb.

Andra invandrare som läsaren möter är t.ex. Amir, en guldsmed från Irak som har praktiserat på en bensinstation och Fehmi, en svetsare som arbetar på fabrik.

Det berättas om *Miljonprogrammets förorter*² (s.113) och man skriver att många som flyttade till dessa nya lägenheter hade ekonomiska eller sociala problem, men att även många invandrare bosatte sig där och att de idag utgör majoriteten av de bosatta i förorterna. Vad gäller bilder av invandrare, tecknade eller fotograferade, finns *en* bild, tagen i ett klassrum i den muslimska skolan i Rinkeby (s.142).

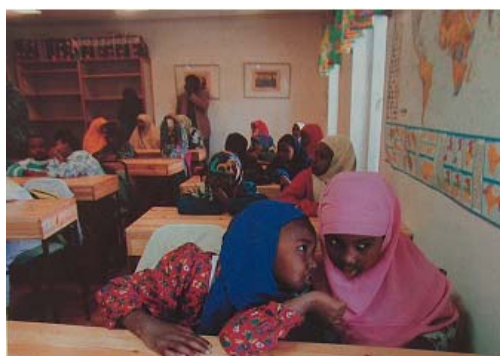

Bild 6. +46 (s. 142).

² På 60- och 70-talet byggdes, p.g.a. den stora bostadsbristen i Sverige, en miljon bostäder under tio år.

5 Analys och resultatdiskussion

I diskussionen som följer har jag analyserat de exempel som är tagna ur de studerade läromedlen. I analysen diskuteras läromedlen med mina frågeställningar som utgångspunkt: Hur presenteras Sverige, svensken och invandraren i läromedlen?

Presenteras stereotypa bilder och/eller generaliseringar av landet och människorna?

Resultatet är ett tvärsnitt av de olika läroboksanalyserna och diskussionen är indelad i tre delar: bilden av Sverige, bilden av svensken samt bilden av invandraren.

Bokens omslag och personer i boken kommer främst att diskuteras under rubriken bilden av Sverige.

5.1 Bilden av Sverige

Den svenska miljön beskrivs vanligtvis på ett idylliskt och rofyllt sätt. Bokomslaget till *Vägen till Sverige* med det röda huset med vita knutar och den svenska flaggan utanför ger en bild av det typiskt svenska drömboendet. Den röda stugan har väl närmast blivit en stereotyp bild av den idylliska boendeformen i Sverige och böckerna verkar vilja förmedla en bild av denna boendeform som typisk och något som bör uppfattas som fint och trevligt. Elisabet Haglund har gjort en intressant iakttagelse angående denna bild: ”Att bo i ett rött trähus med vita knutar är säkert en boendeform, som fortfarande en svensk drömmer om och gärna vill identifiera sig med” (Gustavsson & Hult 1983:32). Precis som Nordström påpekar är de flesta associationer kulturella (1984:41), vilket med andra ord innebär att för en invandrare är konnotationen en annan, bibetydelsen av den röda stugan infinner sig med säkerhet inte hos invandraren. Däremot lever denna idylliska bild av Sverige kvar hos många svenskar.

I *Välkommen till Sverige* kom författarna bland annat fram till att Sverige ofta presenteras på ett positivt sätt genom bl.a. lantliga idyller och vacker natur (Gustafsson et al. 2001:15). Även i den här studien framgår det att Sverige är ett naturskönt land med sommarstugor och midsommarfirande. Omslagsbilden till *Vägen till Sverige* med ovan nämnda stuga bjuder in läsaren till Sverige, till naturen och friden, gräset och blommorna. Presentationen av den unika allemansrätten bidrar också till bilden av Sverige som ett land där närheten till naturen alltid finns.

Kirsch påpekar att läroböcker i språk är en ”nyckel till andra kulturer” (2004:119). Vad möter då läsaren när han eller hon med hjälp av nyckeln öppnar dörren till Sverige? Jo, de finner

bl.a. att vädret är ganska dåligt. Det är kallt och blåsigt, det snöar mycket och det regnar. Det är genomgående dåligt väder i de studerade läroböckerna. Läsaren finner också att det är ett ganska dyrt land, maten kostar mycket, för att inte tala om de inhemska bilarna som är väldigt dyra.

Det svenska samhället beskrivs som tryggt och säkert men Sverige verkar i vissa sammanhang även något konservativt. Vägen som leder fram till huset på bilden leder fram till Sverige – målet – i form av en röd stuga. Gud nåde om man försöker måla stugan gul istället! För vad händer då? Då är det en fråga för Länsstyrelsen. Det går inte för sig att komma med några ändringar, vilket ger en bild av ett konservativt samhälle där ingen får sticka ut ur mängden. Eller kanske är det en positiv bild av ett samhälle där man vill att det ska vara lika för alla? Ingen ska *behöva* sticka ut från mängden.

Författarna till *Välkommen till Sverige* menar i sin analys att Sverige ofta presenteras som ett folkhem, ett land där man kan känna sig trygg tack vare ett ”välfungerande socialt skydds nät” (2001:24). Även i de analyserade läroböckerna kan man på flera ställen läsa om detta sociala skydds nät i form av t.ex. A-kassa och anställningsskydd.

Elisabet Haglund menar att ”nästan alla läromedel är [...] bärare av någon sorts ideologi” (Gustavsson & Hult 1983:29). I min analys har jag kommit fram till att man på flera håll talar om fackföreningar och t.o.m. rekommenderar dem. Jag tycker mig höra en liten moraliserande röst som säger hur man bör göra och undrar därför varför detta framförs i en lärobok? I mina ögon liknar det mest propaganda.

Almdemonstrationen är ett exempel på hur den lilla människan står för sin sak och gör sin röst hörd. Mycket positivt naturligtvis att Sverige framställs som ett land där man gör rätt i att kämpa för en sak. Detta skulle dock säkert kunna vara svårt att förstå för en del läsare, då demonstrationer och t.o.m. medlemskap i fackföreningar bestraffas hårt i vissa länder.

Boken *Människor och möten* har en framsida och en titel som främst understryker en politisk korrekthet. Den vita och den svarta kvinnan på bilden samt titeln, visar hur viktigt och fantastiskt det är med människor från olika kulturer som möts och umgås. Bilden ger en antydning till Sverige som ett land där integrering och mångkulturalitet är viktigt.

Den representerade befolkningen i läromedlen varierar dock från att vara mångkulturell till att i det närmaste vara mycket ”blond och blåögd”. I analysen av vilka personer som finns i böckerna kan man konstatera att personer med annan nationalitet än svensk förekommer men att svenskarna i antal är i majoritet. Böckerna vänder sig till invandrare men de själva är i minoritet i texter och bilder. Invandrarna nämns ofta i början av böckerna och då är det framförallt personer som läser på sfi. I *Mål* förekommer påtagligt få invandrare. I *Människor och möten* däremot är människorna främst personer med invandrabakgrund och mötena med svenskarna relativt få. Texterna handlar om invandrarnas liv i Sverige, hur man gör och vad man säger i vissa situationer. De här två böckerna är alltså de som skiljer sig mest från varandra. Då kan man fråga sig vilken variant som är att föredra. I den ena, *Människor och möten*, lär sig läsaren mycket om hur den första tiden i det nya landet kan vara medan mötet med svensken nästan helt uteblir. Medan det i *Mål* knappt förekommer någon med invandrabakgrund alls. En gyllene medelväg är naturligtvis det bästa, en bild som representerar Sveriges befolkning där läsaren ser att det förekommer både invandrare och svenskar. Förutom i *Mål*, förekommer personer av varierande härkomst i de studerade böckerna. Nord- och Sydamerika finns representerat samt Afrika, Asien och Europa. Dock finns inte en enda australier!

5.2 Bilden av svensken

Både män och kvinnor arbetar 40 timmar i veckan, men man nämner också att kvinnor arbetar mer i hemmet. En skillnad finns dock hos den yngre generationen där man delar på arbetet i hemmet. Jämställdheten mellan kvinnor och män (2001:21) nämns även i undersökningen som Gustafsson et al. genomförde. Där är det dock mer jämställt i hemmet medan det i min undersökning är främst kvinnorna som arbetar mest i hemmet. Att Sverige är ett jämställt land med förvärvsarbetande kvinnor och blöjbytande män är väl en bild som förekommer på många håll utanför vårt lands gränser och den bilden presenteras även i läroböckerna.

Svenska barn kan säkert för en person med annan bakgrund verka något uppstudsiga och respektlösa mot de äldre. Vi möter t.ex. flickan Karin som spelar hög musik vilket stör grannen, en äldre dam. När sedan pappan ber henne gå och prata med grannen verkar det som om Karin får göra som hon vill. ”Den ordning som de flesta invandrarfamiljer har med sig från sina hemländer är ’vertikal’, hierarkisk.” som Wellros skriver (Hellström & Wellros 1992:68) Hon menar vidare att ”’självständiga och kritiskt tänkande barn’ är respektlösa, illa

uppfosttrade barn” (1992:68). Respekt för föräldrarna kan tyckas vara frånvarande i exemplet med Karin och grannen.

Några andra barn verkar nästan vara på glid, de går inte i skolan utan ”hänger nere” på stan istället. Vi får också intrycket av att det finns en hel del mobbing och problem i skolorna. I *Mål* får man även ett negativt intryck av de vuxna. Många verkar slarviga, har dåligt med pengar och är arbetslösa. De vill inte heller ta vilka arbeten som helst.

I Sverige finns Systembolaget. Svensken dricker en hel del, det får man lära sig, och särskilt på helgen. Det är därför det är så lång kö på fredagar. Svenskens förhållande till alkohol är närmast okänt utanför Sveriges gränser. Ofta antyds att svenskar dricker mycket, kanske för att det är så kallt. Om den stereotypa bilden stämmer vet jag inte, men att Sverige är kallt och att svensken dricker framgår i alla fall i läromedel i svenska som andraspråk.

I *Vägen till Sverige* får läsaren ganska exakt reda på vad en svensk äter. Här är alla dragna över en kam och man gör en klar generalisering av svenskens matvanor. Det är intressant att det förekommer faktalistor i läromedlen som förmedlar att så här är det! Om man inte äter de här maträtterna som nämns, är man inte en typisk svensk då?

Det finns ett samband mellan ”kultur, språk, beteende och kommunikation” (Hellström & Wellros 1992:5) De regler som råder i samhället skulle man kunna säga är vår kultur och Hellström menar att vanligtvis är de så självklara att de har blivit osynliga. Mitt öga föll dock på kvinnan som samtalar med Ahmet i hans korvkiosk. Bilden av den blyge och tystlåtna svensken kommer på skam i den här texten. Boken tar upp en ovanligare bild av svensken och tar därmed ett steg ifrån den stereotypa bilden av den tyste svensken. Det återstår dock att se om invandraren som läser boken håller med om att bilden är rättvis. Man kan naturligtvis fråga sig om böckerna ger en korrekt bild av landet och dess invånare. Detta kontaktsökande som Wellros talar om (Hellström & Wellros 1992:62), att man spontant börjar tala med människor; vid busshållplatsen eller korvkiosken, kanske inte representerar svensken i allmänhet.

I de studerade läromedlen framgår det klart att svensken är en friluftsmänniska som ägnar sig mycket åt utomhusaktiviteter. Det berättas att många i Sverige har sommarstugor och fritidshus och att man tycker om att promenera i skog och mark. Detta hör naturligtvis

samman med den bild av Sverige som diskuterades ovan. Förutom intresset för naturen presenteras också svensken som en person med många hobbies och man ägnar sig åt allt från handarbete till sport.

Vi ska inte glömma den svenska kungafamiljen som ofta porträtteras som en ”vanlig” familj bestående av pappa, mamma och tre barn. Det verkar populärt att ha med dem i läroböckerna när Sverige och svenskarna presenteras. Vad man också ofta tar upp i detta sammanhang är att drottningen faktiskt också är invandrare och att hon talar många språk. En invandrare kan med andra ord lyckas i Sverige och det poängteras exempelvis hur viktigt det är att kunna språk.

5.3 Bilden av invandraren

Här vill jag först och främst diskutera de två dikter som finns i *Människor och möten*.

Båda uttrycker frustration över att vara ensam i ett nytt land, att inte känna någon och att inte kunna språket. Dikterna kan ha två funktioner. Dels kan läsaren känna igen sig och få ta del av en persons känslor, en person som befinner sig i samma situation. Men samtidigt kanske man inte vill bli påmind om den känslan av utanförskap som kan infinna sig när man kommer till ett nytt land. Kanske speglar exemplen invandrarens vardag men det är ganska tunga texter och inte speciellt uppmuntrande att läsa. Dikterna ger en bild av invandraren som segregerad och nästan övergiven. Läsaren kanske vill se en annan sida av invandrarens liv i Sverige, att det finns ljuspunkter och att man kommer att ta sig ur den segregering som dikterna ger uttryck för.

Invandrarna är enligt läromedlen inte bara ensamma, de lever också under psykisk press, har ont i huvudet och måste klara av besök hos flyktingassistenten och arbetsförmedlingen. Dessutom bor de i förorten dit många med ekonomiska och sociala problem också har flyttat. Detta är naturligtvis ett problem som den svenska invandrapolitiken tampas med och inte en så positiv bild av invandrarens liv i Sverige. Lahdenperä menar dock att ”det blir fel, om bilderna ’moderniserar’ i den politiska korrekthetens namn, eller om rädslan för stereotyper leder till att ängsligt undvika dem” (2004:8). Frågan är bara om det är en lämplig bild att presentera i en lärobok?

Kulturkrockar är naturligtvis något man inte kan undgå i mötet med ett annat land. Ett exempel finns där det berättas om flickan Safia som inte får gå på fest utan föräldrarna. Beskrivningen av Safia visar att hon är annorlunda än t.ex. svenska barn. Ett annat exempel

som verkar understryka känslan av ”vi och de” är texten om friskolor. I en text där man talar om friskolor som en möjlighet till en *annorlunda* skola nämns alltså att många friskolor är muslimska. Det är just ordvalet som jag opponerar mig mot. Kanske hade man kunnat beskriva dessa muslimska friskolor på ett annat sätt än annorlunda. I övrigt skulle man ha kunnat presentera andra typer av friskolor och inte ge bilden av att de flesta friskolor är muslimska.

Väldigt ofta möts vi av studerande invandrare i böckerna. Vanligtvis läser de svenska på sfi. Om man inte studerar får man inte något studiemedel och inte något arbete, invandrarna läser och läser och verkar aldrig bli färdiga! Och även om man studerar så får man inte något arbete. Vissa av dem har dock redan en utbildning men måste ändå studera vidare. Det är med andra ord en ganska mörk framtid som presenteras.”Det är idag svårt för en högutbildad icke-europeisk invandrare och dennes svenskfödda barn att få arbeta med sin profession i Sverige, eftersom t.o.m. universitetsutbildningar från länder utanför västlandet generellt anses som icke tillförlitliga. Många måste ta låglöneyrken som städare eller bli egenföretagare” (susning.nu) Detta är ett citat från en internetsida där man kan läsa om hur en stereotyp bild av invandraren kan se ut. Enligt min läromedelsanalys stämmer tyvärr den stereotypa bilden av invandraren med bilden av invandraren som presenteras i läromedlen.

Om invandrarna väl har arbete är det ofta på fabrik eller som mekaniker, (förutom Pirjo från Finland som är lärare). Läkare arbetar som vårdbiträde eller på restaurang, en guldsmed praktiserar på en bensinstation. Inte så konstigt då att många av böckernas invandrare längtar hem. De enda personer med annan nationalitet än den svenska som verkar ha lyckats, i alla fall ekonomiskt, är finländarna. Men till och med Onni och Ritva längtar hem till Finland. Trots att de har en ny Volvo!

6 Sammanfattning och avslutande diskussion

De här läroböckernas främsta syfte är att förutom att lära ut det svenska språket, även att informera läsaren om Sverige, vilka traditioner som finns, hur man talar och betar sig i vissa situationer samt hur svensken som person är. De dialoger som förekommer i böckerna utspelar sig ofta i naturliga situationer och läsaren får ta del av ”vardagskulturen” som Wellros kallar den (Hyltenstam & Lindberg 2004:646). Nästan alla texter och dialoger handlar om vardagliga händelser, matnyttig information som man som ny i landet kan ha användning av. Kirsch har kommit fram till att de konstruerade och ibland fåniga dialogerna som var vanligare förr nu ”ersätts med autentiska och mera jordnära sådana” (2004:128) i de moderna läromedlen, vilket jag håller med om.

Svensken bor i röda hus med vita knutar och de tycker om att vistas i naturen. På fritiden sysslar många med hobbies och på fredagen går man till Systembolaget. Sverige är ett kallt land med dåligt väder. Däremot har man det ganska bra som boende i landet tack vare ett socialt skyddsnät i form av t.ex. fackföreningar och A-kassa.

Invandraren bor i förorten, de känner inte så många och en del längtar hem. De studerar och studerar men det är ändå svårt att få arbete. Många mår dåligt och har ont i huvudet och deras vardag präglas av många besök hos flyktingassistenten och arbetsförmedlingen.

Vissa stereotyper gällande Sverige, svensken och invandraren förekommer i de analyserade läroböckerna, en del av dem är positiva medan vissa ger en mer negativ bild. Den positiva presentationen gäller främst de naturälskande svenskarna och är bilden positiv är det inte lika störande att det framstår som en generalisering eller stereotyp. Kirsch menar att vi måste vara ”öppna mot förenklade bilder och fördomar om varandra” (2004:140) men dessa är naturligtvis lättare att acceptera om de är positiva.

Förutom stereotyper förekommer även generaliseringar. Ett exempel är faktarutor som presenterar hur en svensk är och vad han äter. Bilden av t.ex. svensken i de här böckerna representerar en hel folkgrupp. Wellros menar att risken finns att läsaren ser ”varje svensk på samma stereotypa sätt” (Hyltenstam & Lindberg 2004:649). Människorna blir anonyma och ansiktslösa i ett enda stort kollektiv, bilden av ett folk blir alltför förutsägbar. Risken finns att läsaren av boken, d.v.s. invandraren, får en felaktig bild av Sverige och svenskarna.

Efter att ha analyserat fyra moderna läroböcker i svenska som andraspråk inser jag vikten av att vara uppmärksam på texternas och bildernas budskap. Som lärare bör man vara medveten om att vissa företeelser och begrepp kan vara svåra att ta till sig då man kommer från en annan kultur än den svenska. För en invandrare kan en promenad i skogen, en röd stuga eller midsommarfirande kännas främmande och framförallt helt utan mening.

Man bör också vara uppmärksam när man använder material i undervisningen så att inte de eventuella stereotyperna blir en generaliserande och allmängiltig bild. Som lärare har man med andra ord en svår uppgift då man ska välja ut passande läromedel till sin undervisning i svenska som andraspråk. Läraren bör med ett kritiskt öga sålla bland texter och kritiskt granska materialet för att ge läsaren en så rättvis bild som möjligt av det som presenteras i läromedlen. Det bör dock tilläggas att en del stereotyper kan visa sig vara en korrekt bild av verkligheten och om läraren kan hålla distans till texterna kan det säkert bli en underhållande undervisning när man t.ex. läser om svensken och all potatis som han äter!

Litteraturförteckning

(Svenska som andraspråk)

Ballardini, K. et.al.,1982: *Mål 1 svenska som andra språk*. Stockholm: Natur och kultur

Gull, M., Klintberg, B., 1996: + *46 del 1*. Stockholm:Liber AB.

Lundh, D., Manne, G.,1995: *Vägen till Sverige textbok A*. Malmö: Gleerups. (först utg. 1990 på norska *Ny i Norge*, Fag og Kultur)

Uhr, Kristina, 1992: *Människor och möten del 1*. Uppsala: .Almqvist & Wiksell.

Bonniers svenska ordbok. 1998 (sjunde upplagan): Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB.

Cerú, Eva, 1993: *Svenska som andraspråk – mera om språket och inläringen*.

Lärbok 2. Stockholm: Natur och Kultur

Ericsson, Lars, 2003: *Stockholms historia under 750 år*. Lund: Historiska media.

Gustafsson, L.S. et al., 2001: *Välkommen till Sverige-en kvalitativ bildanalys av en informationsbok*. Södertörns högskola: Medier, Språk & Kultur.

Gustavsson, L., Hult, H., 1983: *Text och bild i läromedel: sju analyser av svenska som andraspråk*. Linköping: Tema Kommunikation.

Hellspong, L., Ledin, P., 1997: *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hellspong, Lennart, 2001: *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hellström, G., Wellros, S.,1992: *Närkontakt av svenska graden*. Malmö: Gleerups.

Hyltenstam, Kenneth, 1979: *Svenska i invandrarperspektiv*. Malmö: Gleerups.

Hyltenstam K., Lindberg, I, 2004: *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Kirsch, Frank-Michael, *Språk och läroböcker i språk – nyckel till andra kulturer* i
Lahdenperä, Pirjo (red.), 2004: *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund:
Studentlitteratur.

Nordström, Gert Z., 1984: *Bildspråk & Bildanalys*. Stockholm: Prisma.

Richardson, Gunnar, 1984: *Svensk utbildningshistoria. Skola och samhälle förr och nu*.
Lund: Studentlitteratur.

Internet

www.migrationsverket.se 2005-04-04

www.susning.nu 2005-06-08 (Wikipedia – encyklopedi på Internet)